

<https://doi.org/10.30546/114578.2025.9.1009>

ALMAN DİLİ DƏRSLƏRİNDƏ SEYİD ƏZİM ŞİRVANİ İRSİNDƏN İSTİFADƏ METODİKASI

Aygün İsmayılova

filologiya üzrə fəlsəfə doktoru, dosent
Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universiteti
<https://ORCID.org/0000-0003-1214-600X>
aygunism1959@gmail.com

Xülasə

Məqalədə XIX əsrin görkəmli Azərbaycan maarifçi şairi Seyid Əzim Şirvaninin humanist düşüncələrinin alman dili dərslərinə integrasiyası, onun şeirləri əsasında aparılan dil tapşırıqları, müzakirələr və interkultural tədris metodları işıqlandırılır. Şirvaninin ideyalarının alman maarifçilərinin fikirləri ilə oxşarlıqları və tələbələrin mənəvi-tərbiyəvi inkişafına təsiri təhlil edilir. Bu yanaşma şagirdlərdə həm dil bacarıqlarını, həm də humanist dəyərlərə əsaslanan tənqidi düşünmə qabiliyyətini inkişaf etdirir. Eyni zamanda, milli və ümumbəşəri ideyaların alman dili kontekstində tədrisi tələbələrə mədəniyyətlərarası dialoqu anlama imkanı yaradır. Şirvaninin poeziyası vasitəsilə dil dərsləri daha mənalı və tərbiyəvi xarakter alır.

Açar sözlər: Seyid Əzim Şirvani, alman dili, humanizm, dil və kimlik, ədəbiyyat, metodika.

METHODOLOGY OF USING SEYID AZIM SHIRVANI'S HERITAGE IN GERMAN LANGUAGE LESSONS

Aygun Ismayilova

Azerbaijan State Pedagogical University

Abstract

This article examines the incorporation of Seyid Azim Shirvani's humanist ideas, a prominent 19th-century Azerbaijani poet and enlightener, into German language lessons. It highlights language tasks, discussions, and intercultural teaching methods based on his poetry. The article analyzes the similarities between Shirvani's ideas and those of German enlighteners, as well as their impact on students' moral and educational development. This approach fosters

both language skills and critical thinking, grounded in humanist values, in students. At the same time, teaching national and universal ideas within the context of the German language helps students gain an understanding of intercultural dialogue. Through Shirvani's poetry, language lessons acquire deeper meaning and an educational character.

Key words: Seyid Azim Shirvani, German language, humanism, language and identity, literature, methodology.

МЕТОДИКА ИСПОЛЬЗОВАНИЯ НАСЛЕДИЯ СЕЙИДА АЗИМА ШИРВАНИ НА УРОКАХ НЕМЕЦКОГО ЯЗЫКА

Айгюн Исмаилова

Азербайджанский государственный педагогический университет

Резюме

В статье освещается интеграция гуманистических идей выдающегося азербайджанского просветителя и поэта XIX века Сейида Азима Ширвани в уроки немецкого языка. Раскрываются языковые задания, дискуссии и межкультурные методы преподавания, основанные на его поэзии. Анализируются сходства между идеями Ширвани и взглядами немецких просветителей, а также их влияние на духовно-нравственное развитие учащихся. Такой подход способствует развитию у школьников как языковых навыков, так и критического мышления, основанного на гуманистических ценностях. Одновременно преподавание национальных и общечеловеческих идей в контексте немецкого языка позволяет учащимся глубже понять межкультурный диалог. Благодаря поэзии Ширвани уроки языка приобретают более глубокий и воспитательный характер.

Ключевые слова: Сейида Азим Ширвани, немецкий язык, гуманизм, язык и идентичность, литература, методика.

Giriş/Introduction

Dil yalnız ünsiyyət vasitəsi deyil, həm də xalqın düşüncə tərzini, kimliyini və mənəvi dünyasını əks etdirən əsas mədəni daşıyıcılardan biridir. Hər bir xalqın dili onun tarixi, estetik dünyagörüşü, sosial münasibətləri və dəyərlər sistemi ilə sıx bağlıdır. Bu baxımdan dil və ədəbiyyat arasında qarşılıqlı əlaqə, xüsusilə tədris müstəvisində, şəxsiyyətin formalaşmasında mühüm rol oynayır. “Ədəbiyyat təkə estetik zövq formalaşdırmır, eyni zamanda insanın mənəvi

dünyasını zənginləşdirir, onu düşündürür və öyrədir” [Qəhrəmanov, 2001:40-41].

Xarici dil tədrisində bu potensialdan istifadə etmək, yəni dil öyrənməni mənəvi tərbiyə ilə uzlaşdırmaq müasir pedaqogikanın əsas vəzifələrindən biridir. Xüsusilə *“ana dilindəki dəyərli ədəbi nümunələrin xarici dil dərslərinə integrasiyası tələbələrdə tənqidi düşüncə, interkultural anlayış və şəxsiyyət kimi mənəvi böyümə prosesini”* [Hüseynova, 2020:17].

Bu kontekstdə XIX əsrin görkəmli Azərbaycan maarifçisi, humanist və şairi Seyid Əzim Şirvaninin yaradıcılığı xüsusi əhəmiyyət daşıyır. Onun poeziyası elmə, təhsilə, insani keyfiyyətlərə, sosial ədalətə və mənəvi paklığa çağırışlarla zəngindir. Şirvaninin universal humanist ideyaları, həm milli ədəbiyyatın klassik irsini qorumağa, həm də xarici dil dərslərində dəyəryönlü tədris nümunələri təqdim etməyə imkan verir.

Seyid Əzim Şirvaninin humanist irsi və onun alman dili dərslərinə tətbiqi. Şairin əsərləri çərisində öyüd, təmsil və didaktik mahiyyət daşıyan hekayələr var ki, bunların da müəyyən bir hissəsi öz ideyaları etibarlı ilə onun maarifçi şeirləri ilə birləşir. Mərdlik, dostluqda mətanət, çalışqanlıq və s. nəcib keyfiyyətlərin tərbiyə olunması bu əsərlərin əsas məzmununu təşkil edir. S.Ə.Şirvaninin ictimai mahiyyət daşıyan satiraları onun ümumi yaradıcılığında müstəsna mövqe tutur. Onu öz dövrünün böyük realist şairi kimi tanıdan “Yerdəkilərin göyə şikayət etmələri”, “Dəli şeytan”, “Məkrri-zənən”, “Elmsiz alim”, “Bəlx qazisi və xarrat”, “Müctəhidin təhsildən qayıtması”, “Alim oğul ilə avam ata” və s. satiralarıdır.

Şairin əsərlərində insanlıq, elm, mərhəmət, sosial ədalət kimi universal dəyərlər əsas yer tutur. Bu dəyərlər müasir təhsil kontekstində, xüsusilə də xarici dil dərslərində şagirdlərdə həm mənəvi düşüncə formalaşdırmaq, həm də dil öyrənməyə motivasiya yaratmaq baxımından əhəmiyyətlidir

Nümunə 1 – “Oğluma nəsihət”

*Cəfər, ey neməti-xudayi-cahan,
Olsa bir şəxs əgər sənə mehman,
Elə ol şəxsə ehtirami-təmam,
Xidmətində dolan bəsani-qular.
Nə giza xahiş etsə, övladır,
Demə bu ziştdir, o zibadır.
Ey oğul, olsa süfrədə nanın,
Tikəsin sayma mərdi-mehmani* [Şirvani, III c., 2005:28]

Tələbələrə tapşırıqlar verilir, sözlərin sinonimləri və qafiyələrin düzgünlüyü təyin edilir, “səxavətlik,” anlayışı üzrə almanca fikir mübadiləsi aparılır. Qonaqpərvərliyin xalqımıza xas olan milli dəyərlərdən olduğu müzakirə olunur.

Nümunə 2 – “Hikmət”

*İki aqıl kəs eyləməz dəvə,
Eyləməz bir-birinə büğz əsla.
Cəng əgməqlə eyləməz aqıl,
Əqli başında olsa gər kamil* [<https://az.wikisource.org/>]

“Kamillik və cahillik” arasındakı fərqlərlə bağlı alman dilində tələbələr arasında auditoriyada müzakirələr aparılır. Bu nümunələr əsasında tələbələrə yönələn açıq suallar:

- Bu şeirlərdə hansı humanist ideyalar əks olunur?
- Elm və cəhalət arasında hansı fərqlər vurğulanır?
- Bu ideyaları bugünkü cəmiyyətə necə tətbiq etmək olar?

Bu bölmə Şirvaninin əsərləri ilə tələbələrin dil və mənəvi düşüncə inkişafı arasında əlaqəni göstərir və yarımbaşlıqlar arasında məntiqi keçid yaradır.

Alman ədəbiyyatı ilə müqayisələr.

Tələbələrlə Friedrich Schillerin *Die Würde des Menschen*, Goethe'nin *Gesang der Geister über den Wassern*, və Lessing'in *Nathan der Weise* əsərlərindən hissələr oxunub, Seyid Əzim Şirvani ilə müqayisələr aparılır. Məsələn, Schiller'in insan ləyaqəti haqqında fikirləri ilə Şirvaninin “İnsanı insan edən vicdandır” misrası arasında güclü ideya paralelliyinin mövcudluğu müqayisə olunur.

Bu paralellər alman maarifçiləri ilə Şirvaninin ideyaları arasında aydın əlaqə göstərərək tələbələrdə interkultural düşüncəni inkişaf etdirir.

Dil, kimlik və mədəniyyət düşüncəsi əlaqələri.

Dil yalnız öyrənilən informasiya vasitəsi deyil, eyni zamanda kimlik və mədəniyyət daşıyıcısıdır. Seyid Əzim Şirvaninin əsərləri bu baxımdan “*dilin milli kimliyin qorunmasında və gənc nəslin milli-mənəvi dəyərlərlə tərbiyəsində rolunu nümayiş etdirir*” [Qəhrəmanov, 2001:40-41].

Nəticə/Conclusion

Seyid Əzim Şirvaninin yaradıcılığı milli-mənəvi dəyərlərin, maarifçilik ideyalarının və humanist düşüncələrin parlaq daşıyıcısıdır. “*Onun poeziyasında yer alan universal mövzular – elmə çağırış, insani dəyərlərin təbliği, vicdan,*

mənəviyyat və sosial ədalət təkə milli kontekstdə deyil, həm də global təhsil və interkultural dialoq çərçivəsində aktuallığını qoruyur” [Hüseynova, 2020:19].

Şirvaninin humanist ideyalarının alman dili dərslərinə integrasiyası:

1. Tələbələrdə bədii-estetik zövq və dil bacarıqlarını inkişaf etdirir;
2. Mənəvi-əxlaqi tərbiyə baxımından dəyərli vasitəyə çevrilir;
3. İnterkultural öyrənməni təşviq edir və müxtəlif mədəniyyətlər arasında körpü rolunu oynayır.

Bu yanaşma tələbələri yalnız bilikli deyil, həm də empatik və düşüncəli vətəndaşlar kimi formalaşdırır.

ƏDƏBİYYAT/REFERENCES

1. Əliyev, V. (2019). Dil və Kimlik: Multikultural perspektivlər. – Bakı: “Təhsil”. – 230 s.
2. Hüseynova, A. (2020). Maarifçi şair Seyid Əzim Şirvani. – Bakı: “Elm və təhsil”. – 144 s.
3. Qəhrəmanov, R. (2001). Azərbaycan şeiriyyətində humanist düşüncə. – Bakı: “Maarif”. – 198 s.
4. Quliyeva, S. (2022). Seyid Əzim Şirvani poeziyasında mənəvi və sosial dəyərlər // “Əkinçi” qəzeti, – №5, s.12-15.
5. Şirvani, S.Ə. (1969). Seçilmiş əsərləri. II cild. – Bakı: Azərbaycan AE nəşriyyatı. – 297 s.
6. Schiller, F. (1795). Über die ästhetische Erziehung des Menschen. – Stuttgart: Cotta. – 120 s.
7. <https://az.wikisource.org/>

Məqalə tarixçəsi

<i>Daxil olub</i>	<i>14.08.2025</i>
<i>Düzəlişə göndərilib</i>	<i>18.08.2025</i>
<i>Düzəlişə göndərilib</i>	<i>24.08.2025</i>
<i>Qəbul edilib</i>	<i>31.08.2025</i>
<i>Nəşrə tövsiyə edib</i>	<i>Rəcəb Cəfərli</i>
<i>filologiya üzrə fəlsəfə doktoru, dosent</i>	